

ژماره و ئاماژهکانی ههڵبژاردنی پارێزگاکانی عێراق

21-12-2023

نووسەرەكان

د. ياسين تەھا

کورته : زنجیرهی دابهزینی ئاست و ریّژهی بهشداریکردن له ههڵبژاردن لهسهر ههمان نهریّتی چوار خولی پیّشوو بهردهوامه، بهم جوّره: له ههڵبژاردنی 2005 : 76%، له 2010 : 62%، له 2014؛ 61%، له 2018 : 44%، له : 202، به 43%، لهم ههڵبژاردنهش به 41%.

پاش راگەياندنى ئەنجامە بەراييەكانى ھەڭىژاردنى پارێزگاكانى 18ى دىسەمبەرى 2023، رەنگە رێژەى نەگۆڕاو و پێشھاتە پێشبينى كراوەكانى بەر لە ھەݩىژاردن زياتر چەسيابن، تاوەكو سوپرايز و لێكەوتە نوێيەكان، دەكرێت لەم تەوەرانەدا ئاماژە بەھەندێكيان بكرێت :

_ زنجیرهی دابهزینی ئاست و ریْژهی بهشداریکردن له هه ٔلبژاردن لهسهر ههمان نهریْتی چوار خولی پیْشوو بهردهوامه، بهم جوّره؛ له هه ٔلبژاردنی 2005 : 76%، له 2010 : 62%، له 2014: 61%، له 2018 : 44%، له : 2021، به 43%، لهم هه نبژاردنهش به 41، به فهرمی دیاری کرا ، به نام نهم دوو ریْژهی دوایی به ریْکاریْك کراوه که گوزارشت له دهنگدهرانی راسته قینه ناکات، بو نموونه کوّی ژمارهی ئهوانهی مافی دهنگدانیان هه بووه 24 ملیوّن و 667 هه زار که س بوون، به نام ته نیا 6 ملیوّن و 599 هه زار که س به کرده یی به شدارییان کردووه که ده کاته 26.7% یا نهوانهی مافی ده نگدانیان هه به م پیّیه ش بایکوّت 73.3% بووه.

_ شیعهکان سەرکەوتن بەسەر خۆیان دا، بەو واتایەی یەکەمجارە یەك ھاوپەیمانی سیاسی گەورە کە چوارچێوەی شیعییە لە 13 پارێزگا رکابەری لەگەڵ یەکتر بکەن و پاشان یەکبگرنەوە. لە رکابەرییەکەشدا کەسایەتی کاریگەری کۆمەڵایەتی کاندید کراون بۆ سوود وەرگرتن لە پێگەیان، سەرباری لۆکاڵی بوونی پرۆسەکەش، پرۆگرام و بانگەشەی ھەڵبژاردن رۆڵیان نەبووە و زیاتر گفتی دابەشکردنی زەوی و بەخشینــەوەی ئیمتیــازات و دامەزرانــدن ھەبــووە، کــه ئەمــەش بــاری حکــومەت قورســتر دەکــات بــۆ قۆنــاخی داھــاتوو. ھەروەھــا چاوەروانىيەکانی خەڵكىش زیاتر دەکـات و دەشێت ئەمە متمانە بۆ ھەڵبژاردنی 2025 لاوازتر بکات.

_ دەركەوت ركابەرە سياسىيەكەى چوارچێوەى شىعە كە سەدرە مىكانىزمى كارى خۆى لە كێبڕكێى ھەڵبژاردنەوە گۆڕيوە بۆ ھەوڵى تێكشاندن و جێگرتنەوەيان لە پرۆسەى سياسى. سەدر ئامادە نەبوو لەگەڵيان پرۆسە سياسىيەكە بە عەباى ھەڵبژاردن جوانتر بكات، ئەمەش مايەى نيگەرانى قووڵە بۆ ركابەرەكانى، چونكە دەنگدەرانى ھەڵبژاردن تەنيا جەماوەرى سوودمەندى حيزب و ليستەكان بوون و گوزارشت لە راى گشتى ناكەن و دەشێت سەدر كەڵك لە لىستى "زۆرىنەي بێدەنگ وەربگرێت" كە نەچوون بۆ دەنگدان.

_ لەم ھەڵبژاردنە ژمارەيەك پارێزگار لە دەرەۋەى ھاۋپەيمانىيە سياسىيەكان بەرێژەى بەرچاۋ سەركەۋتن، لەۋانەش پارێزگارەكانى ئەنبار، كوت (ۋاسط)، كەربەلا، ديارترين ئەۋ پارێزگارانەش ئەسعەد ئەلعىدانى، پارێزگارى بەسرەيە، ناۋبراۋ تۋانى لەكۆى 22 كورسى پارێزگادە، 20 كورسى بېرێزگادە، ئەدەستھێنا كە ژمارەيەكى 12 كورسى بېاتەۋە بۆ لىستەكەى "تەسمىم"، ھاۋكات خۆيشى ۋەك كاندىد بە تەنيا 156 ھەزارۋ 470 دەنگى بەدەستھێنا كە ژمارەيەكى پێۋانەييە، ئەمە لە كاتێكدايە كە پارێزگارى بەغدا لە نێۋ 9 مليۆن دانىشتوانى بەغدا سى ھەزار دەنگى بەدەستھێناۋە، ئەم ئاماژەيەش دەرى دەخات گوتارى خزمەتگوزارى خەرىكە ۋەك ركابەرى گوتارى سياسى ۋ مەزھەبى كارى خۆى دەكات. ئەم خالەتەش بۆ نەجم جبورى لە نەينەۋا ھەمان شتە، ئەم دىاردەيە ئەۋەشى سەلماند پارێزگارى جێبەجێكار كارىگەرترە لە پارێزگارى سياسى.

_ له ناوخۆی شیعیدا ئەنجامە بەدەستھاتووەكانی مالیكی له ئاست پیشبینی و چاوەپوانییەكان نەبوون. ئەوەش سەرباری بایكۆتی سەدرییەكانی كە ركابەری نەریتی ھاوپەیمانییەكەی ئەون. لەم میانەيەشدا ئەنجامەكان ئەوە دەردەخەن كە سەرباری ئەوەی "دەولْەتی ياسا" زیاتر لە 530 ھەزار دەنگی بەدەستھیناوە لە ھەلْبراردنەكە، بەلّام لە بەغدا و بەسرە چووەتە پیْگەی سیّیەم، لە پایتەخەت نەگەیشتە لیستەكەی حەلبوسی و لەو 35 كورسیەشی كە لە كۆی 275 كورسی لە 15 پاریْزگا بەدەستھیناوە، تەنیا لە پاریْزگای موسەننا (زۆرینە ھەژار)یەكەم بووە، لە بەرامبەردا پاریْزگای كەربەلای لەدەستداوە كە لە پاش 2005وە پیْگەی میْرُویی لیستەكەیە.

_ له هاوكێشهی شیعیدا لیستی هاوبهشی حهكیم _ عهبادی بهناوی "هێزهكانی دهوڵهت" بڕێك له شكستی 2021 یان قهرهبووكردهوه به بهدهستهێنانی 23 كورسی و ئهمهیان ناو نا "گێړانهومی پێگه"، بهڵام هێشتا ئهمه نایانكاته ژمارهیهكی گهوره له 275 كورسی، له كاتێكدا سهدرییهكان له گۆڕهپان نهبوون. ئهم هاوپهیمانییه تهنیا له یهك پارێزگا دووهم بوون و له دووانی دیكه سێیهم، ژمارهی دهنگهكانیشیان نویكهی 308 ههزار دهنگه و له بهغدا كه شاری عهبادییه و حهكیمی تێدا نیشتهجێیه نهگهیشتنه 70 ههزار دهنگ.

_ هیّزه سیاسیه خاوهن بالّه چهکدارییهکانی شیعه، که هاوپهیمانیّتی "نهبنی" یان ههیه به سهروّکایهتی عامری و بهشداری خهرعهلی و لهگهلّ "موقاوهمهی ئیسلامی" هاوپهیمانن، زیاتر له 638 ههزار دهنگیان له سهرجهم پاریّزگاکان بهدهستهیّنا، سهرباری ئهوهشی له 5 پاریّزگا یهکهمن (زیقار، میسان، بابل، دیوانیه، نهجهف)، بهلّام له بهغدا حهلبوسی و له بهسره ئهسعهد ئهلعیدانییان تیّنهپهراند. ئهو ژماره دهنگهشی بهدهستیان هیّناوه بهشیّکه له گوّرانی دیمهنه سیاسییه شیعهکه که جاران بهدهست هیّزه نهریتیپهکانی وهك حیزبی دهعوه و ئهنجومهنی بالّای ئیسلامی و رموتی سهدرهوه بوو، بهلّام ئیّستا ئهمان بوونهته گهورهترین هاوپهیمانی براوهی شیعه له سایهی ههژموونی چهك و مهزههب و قوربانیپهکانی شهری داعش. هاوپهیمانی نهبنی له قوّناخی داهاتوودا له بهغدا تووشی بهربهستی حملبووسی و لهو ناوچانهشدا که لهرووی پیّکهاتهوه تیّکهلّ نین رووبهرووی گرفتی لیستی پاریّزگارهکان دهبنهوه.

_ سەربارى پاشەكشەى لىستە شىعىيەكان بەرامبەر لىستەكەى حەلبوسى لە بەغداى پايتەخت، بەڵام لە كۆى گشتىدا ھێشتا كۆى گشتى دەنگى لىستە شىعەكان زياترە بە 430 ھەزار بەرامبەر 380 ھەزار دەنگى لىستە سوننە گەورەكان، بەڵام بۆ درووستكردنى حكومەتى

لۆكاڵى له بەغدا گرێ و كێشەي زۆر لە پێۺ دەبێت.

_ یهکهم ئەزموونی هاوپهیمانی هیزه مهدهنییهکان له چوارچیّوهی "قیم" به بهشداری حیزبی شیوعی چووه سهرووی 100 ههزار دهنگ له سهرجهم پاریّزگاکان، له نیّو ئهوانیشدا له دیوانیه سیّیهم بووه، له پاریّزگاکانی دیکهش ئەنجامهکانی جوّراوجوّر بوون، ئهم ئهنجامهش رەنگـدانهوهی بـاوهڕ نهبـوونی ژمـارهیهکی زوّر لـه چـالاکییه مهدهنییهکـانی عیّراقـه بـه گرنگـی و بـایهخی ههلّبـژاردن و سـهرکهوتنی بانگهوازهکانیانه بوّ بایکوّت بههوّی نهبوونی ههلی یهکسان و ههژموونی چهك و پاره و گوتاری ئاینییهوه، ئهمهش جاریّکی دیکه مهترسی سهرههلّدانهوهی خوّپیشاندانهکانی هاوشیّوهی تشرینییهکان درووست دهکاتهوه.

_ له پارێزگا سوننهکان هەوڵەکانى جێگرتنەوەى حەلبوسى شکستیان هێنا، ئەنجامەکانى سەرۆکى لادراوى پەرلەمانیش بێ پێشینه و سوپرایزى گەورە بوون له نێویشیاندا بردنەوەى بەغدا که پێشهاتێکى گرنگ و رەمزییه، بەتایبەت که کێبڕکێیەکى توند و سەختى تێدا بووە، هەروەها له ئەنباریش بانگەشەى "کۆتاییهاتنى حەلبوسى" پووچەڵ کردەوە و کۆى گشتى دەنگەکانیشى له پرۆسەکە گەیشتە سەروو 483 ھەزار. لە بەرامبەریشدا رکابەرەکانى حەلبوسى داکشان بۆ نموونه "الحسم" کە بەرەپەكى بەرفراوانى هێزە سیاسییە سونفکانه تەنیا 177 ھەزار دەنگى بردووە لە بەغدا و رۆژئاواى عێراق و پێگەكەشى لە سەرجەم پارێزگاکان شەشەم و حەوتەمە.

_ له کەرکوك هاوپەيمانىي و لىستى حىزبە كوردىيەكان بە بردنەوەى 7 كورسى لە 15 دەبنە خاوەن 47% ى كورسىيەكان، لەكاتىڭدا پىشتىر 63%ى كورسىيەكانى ئەنجومەنى پارىزگايان بەدەستەوە بوو، ئەمە جگە لەوەى لە 2005 وە ھىزە كوردىيەكان لە ھەموو ھەلىررى ئەنجامەكە ھەلىررادنەكانى پەرلەمانى عىراق لە كەركوك، زياتر لە 50% يان بەدەستھىناوە، بەللىم بۆچۈونىنىڭ ھەيە پىنى وايە سەربارى ئەنجامەكە ھەلىررادن وزەى كوردبوونى خرۆشاندەوە لە شارەكە، ئەوەشى سەلماند كە ئىدارەى داھاتووى شارەكە بى كورد و لە دەرەوەى ئىرادەى كوردى بېخىغوانەى واقىعى درووستكراوى پاش 2017.

_ له كەركوك ئەنجام ھەرچۆن بێت، سازان يەكلاكەرەوەيە، چونكە لەماددەى 13 ى ھەموارى سێيەمى ياساى ژمارە 12 ى ساڵى 2018 برگەى دووەم دەڵێت: ئەنجامى ھەڵبڔٛاردنەكان نابنە بناخەيەك بۆ ھەر دۆخێكى ياسايى ياخود ئيدارى. لەبرگەى سێيەمدا دەڵێت بنەماكانى ئەم ماددەيە بۆ خولى ھەڵبڔٛاردنى داھاتووى ئەنجومەنى نوێنەران و خولى ئەنجومەنى پارێزگاش وەك خۆيەتى. لەبرگەى چوارەمىشدا ھاتووە: دابەشكردنى دەسەڵات بەشێوەيەكى دادپەروەرانە لەنێوان پێكھاتەكانى پارێزگاكەدا بەدەر لەئەنجامى ھەڵبڔٛاردن كارى يێ دەكرێت.

_ له ناوچهکانی دیکهی جیّناکوّك جگه له کهرکوك، ههژموونی چهك و پارهی لیسته عهرهبی و شیعییهکان و بههیّزبوونی بکهری شیعی له پاش 2017 و 2018 زیاتر پالّەپەستوّی لەسەر کورد درووست کردووه بهم جوّرهی خوارهوه:

-له نەينەوا قەبارەي ھێزە كوردىيەكان لە 31%ى ناو ئەنجومەنى پێشوو دابەزيوە بۆ 23.5%، لەمەشدا پارتى 4 كورسى و يەكێتى دووان، تێكراي دەنگى كوردىش لە پارێزگاكە 174 ھەزارە.

-له دیالهش پێکهاتهی کوردی یهك کورسی کوردی بهدهستهێناوه که هی یهکێتییه و کوٚی دهنگه کوردییهکانیش 31 ههزاره له کاتێکدا له ئهنجومهنی پێشوو 3 کورسی بوٚ لیسته کوردییهکان بووه (2 یهکێتی 1 پارتی).

-لەسەلاحەدىن تەنيا يەك كورسى بۆ يەكىتى بەدەستھاتووە، ئەويش لە نىۆ ھاوپەيمانىيەكەى "الجماھىر الوطنىة"ى پارىزگارى پىشووترى سەلاحەدىن. دەنگى سەرجەم كاندىدە كوردەكانىش كە پەرتەوازە بوون بەسەر ھاوپەيمانىيە لۆكالىيەكان ناگاتە 40 ھەزار، ئەم ئەنجامەش تارادەيەك ھاوشىرەيە لە چاو 2013 كە تەنيا يەك كورسىيان بە دەستھىينا لە كۆى 29 كورسى، بەلام پاشەكشەيە بەراورد بە ھەلىردى دوو كورسى بەدەستھىينا بوو.